

MINIGIDS >

EIKENPROCESSIERUPS

KENNIS IS MACHT, DE BRON ERVAN IS TRAINING

Killgerm[®]
www.killgerm.com

ALGEMEEN - KENMERKEN

De eikenprocessierups (kortweg EPR) is de larve van de onopvallende, grijze nachtvlinder *Thaumetopoea processionea*. Volwassen rupsen hebben een zwartbruine kop, blauwgrijze rug, een groengrijze buik en bleke flanken. Jonge rupsen zijn eerder oranjeachtig van kleur en beschikken tot het derde vervellingsstadium nog niet over brandharen. Deze verschijnen pas vanaf het derde rupsenstadium. Met elk volgend stadium neemt het aantal brandharen toe.

VOORKOMEN & VERSPREIDING

In de 16e en 17e eeuw kwam de eikenprocessierups algemeen voor in Nederland. Eind 19e - begin 20e eeuw veroorzaakte dit inheems insect vooral last in het zuiden van Nederland. In de tweede helft van de 20e eeuw waren er vrij weinig meldingen, totdat de soort in 1989 opnieuw aangetroffen werd in Noord-Brabant. Inmiddels is de rups in vrijwel heel Nederland aanwezig en is er een jaarlijkse toename van klachten.

In België staat de soort sinds het begin van de 19e eeuw bekend als inheemse soort. Ze verdween een tijdje maar dook na enkele decennia in de jaren 1970 terug op in verschillende gemeenten in de Kempen. Inmiddels komt deze soort in België ook in het gehele land voor, maar in het noorden wel veel talrijker dan in het zuiden.

De eikenprocessierups kent een cyclisch populatieverloop: als er jaren lage aantallen zijn, begint de populatie stilaan te groeien. Jaar na jaar worden ze talrijker en talrijker, tot ze een piek bereiken. Daarna nemen ze weer af om weer een aantal jaren in lage aantallen voor te komen. Het is mogelijk dat de cycli door de klimaatverandering sneller opeenvolgen, maar dat staat niet vast. Wellicht spelen parasieten zoals sluipvliegen ook een rol bij het verloop van de cycli: als er veel rupsen zijn, nemen ook de aantallen parasieten toe, die dan de controle weer overnemen.

BRANDHAREN

Volwassen eikenprocessierupsen hebben zowel lange als korte haren. De lange, witte zijdeachtige haren veroorzaken geen schade. Het zijn de korte haren die overlast veroorzaken. De haartjes zijn ongeveer 0,2 tot 0,3 millimeter lang, pijlvormig en hebben weerhaakjes. Vanwege deze karakteristieke vorm kunnen ze gemakkelijk doordringen in de oppervlakkige lagen van de huid, ogen en bovenste luchtwegen en zich daar met hun weerhaakjes vastzetten. Een lichte aanraking van de brandharen zorgt ervoor dat het topje afbreekt en het eiwit thaumetopoeïne kan vrijkomen uit het binnenste, holle deel van de brandhaar. Dit lichaamsvreemde eiwit speelt een rol bij het veroorzaken van verschillende gezondheidsklachten, gaande van jeuk, hevige huiduitslag tot allergische reacties en zelfs hartritmestoornissen. Personen die er veelvuldig mee in aanraking komen, zouden steeds gevoeliger kunnen worden, waardoor het risico op levensbedreigende allergieën potentieel groter wordt. Ook bij bepaalde dieren, zoals honden en paarden, kunnen de brandharen voor aanzienlijke overlast zorgen.

ONTWIKKELING

In de nazomer (van eind juli tot begin september) legt het vrouwtje 30 tot 300 eitjes van ongeveer 1 mm in pakketten in de boomtoppen van eikenbomen, waar ze overwinteren. Het eilegsel is langwerpig en bestaat uit meerdere rijen eitjes naast elkaar. Ze worden door de vlinder bedekt met een bruine bescherm laag, die de kleur aanneemt van de tak van de boom en dus zeer moeilijk van de schors te onderscheiden is. De eitjes zijn vorstbestendig maar matig bestand tegen regen (schimmel en bacteriën).

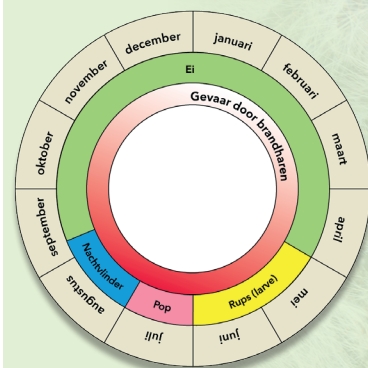
Vanaf half april tot begin mei, afhankelijk van de weersomstandigheden, komen de eitjes uit. De jonge, oranje gekleurde rupsen leven in dichte groepen bij elkaar, zijn ongeveer 3 mm lang en hebben lange, zijdeachtige haren. Dit zijn echter niet de bekende brandharen die voor overlast zorgen. Pas vanaf het derde larvale stadium komen de eerste brandharen tevoorschijn. Tijdens het vierde, vijfde en zesde stadium ontwikkelen ze nog meer brandharen, zodat uiteindelijk op het gehele lichaam brandharen voorkomen. Een volgroeide eikenprocessierups is ca. 30 mm lang en heeft zo'n 700.000 brandharen. Ze ondergaan in totaal zes vervellingsstadia waarna ze in juni volgroeid zijn.

Vanaf half juni vormen oudere rupsen de typische spinselnesten waarin ze zich gedurende de dag terugtrekken om te vervellen. Spinselnesten kunnen in grootte variëren van een tennisbal tot nesten van meer dan een meter lang met duizenden exemplaren. De nesten bestaan uit spinseldraden, brandharen, uitwerpselen en vervellingshuidjes. Ze zijn meestal te zien op de stam of op de dikkere takken van de eikenboom en dan met name in de oksels van de takken. De nesten zijn ook meestal aan de zonnige zuidkant van de stam te vinden aangezien eikenprocessierupsen van warmte houden.

In juli verpoppen ze zich in het nest tot een vlinder. De paring gebeurt bij het nest en de vrouwtjes leggen hun eitjes meestal in de nabije omgeving van de plaats waar ze zelf ontpopt zijn. Hoe warmer en stabiel het weer, hoe meer vlinders er zullen zijn en hoe meer eitjes er worden afgezet.

LEVENSCYCLUS

GEDRAG

Overdag groeperen eikenprocessierupsen zich op alleenstaande of zombeschene eiken in spinselnesten. Enkel 's nachts verlaten ze het nest in een lange rij of **processie** om op zoek te gaan naar eikenbladeren om zich te voeden. Bij gebrek aan voedsel zullen ze zich, opnieuw in processie, naar nieuwe voedselbronnen in de omgeving begeven. Het gaat hier bijna altijd om inlandse eikenbomen maar afhankelijk van de behoefte kunnen ze ook o.a. beuken en berken aandoen. Ze kunnen, wanneer ze in zeer grote aantallen aanwezig zijn, hele boompopulaties kaalvreten.

VOORKOMEN PLAAGDRUK

De kans op grote plaagdruk van eikenprocessierupsen kan voorkomen worden door preventieve maatregelen te nemen. Er zijn twee benaderingen. De eerste benadering richt zich op het verminderen van het aantal eiken om zo de beschikbaarheid van voedsel (eikenbladeren) te verkleinen. De tweede benadering richt zich op het stimuleren van de aanwezigheid van natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups in alle stadia (ei - larve - pop - vlinder). Denk aan o.a. sprinkhanen, kevers, sluipwespen, mieren, spinnen maar ook vogels (bv. kleine poppenrovers, pimplmezen, koolmezen, mussen, spechten, merels, roodborstjes) en vleermuizen. Beide benaderingen kunnen ook samen worden toegepast.

MONITORING

Monitoring is erop gericht om vóór het plaagseizoen een indicatie te krijgen van de plaagdruk. Indien monitoring uitwijst dat de verwachte plaagdruk groot is, kan bestrijding met een biologisch middel worden overwogen.

Monitoring kan op verschillende wijzen plaatsvinden:

- ✓ Monitoring van eiken en hun bladontplooiing;
- ✓ Monitoring van eipakketten;
- ✓ Monitoring van rupsen uit het ei;
- ✓ Monitoring van rupsen en nesten;
- ✓ Monitoring van de eikenprocessievlinder d.m.v. feromoonvallen.

BESTRIJDING

1. Chemisch (preventieve bestrijding)

Door middel van spuitmethode op basis van *Bacillus thuringiensis* (BT) of nematoden.

2. Niet-chemisch

Middelen met een fysieke werking, zoals Catefix 2020, kunnen gebruikt worden om op 100% biologische manier de strijd tegen eikenprocessierupsen aan te gaan. De rupsen worden gefixeerd, wat betekent dat ze in het nest niet meer op zoek kunnen gaan naar voedsel. Tijdens het inspuiten/injecteren sijpelt het fixeermiddel in

het nest en beginnen de rupsen te bewegen. Ze verdelen het middel zelf in het nest en worden zo aan elkaar geplakt. Na enige tijd vormt zich een massieve klont van fixeermiddel en rupsen. De rupsen sterven en worden volledig ingekapseld.

3. Mechanisch (curatieve bestrijding): wegzuigen

Voor het verwijderen van net uitgekomen rupsen zonder brandharen (tot het 3e rupsenstadium) zijn stofzuigers geschikt. Bijzondere voorzorgsmaatregelen zijn dan nog niet nodig.

De inzet van een industriële stofzuiger die over een HEPA veiligheidsfilter beschikt, is een goede methode om grotere hoeveelheden oudere rupsen met brandharen en rupsennesten op te zuigen. Het verdient aanbeveling de behandeling een aantal keer te herhalen om te voorkomen dat rupsen die later afdalen alsnog overlast veroorzaken. Om de omgeving zo min mogelijk te belasten wordt ook aangeraden dit te doen onder natte omstandigheden. Het nadeel hiervan is dat je HEPA filter snel vervuult door de vochtige/vettige rupsrestanten. Na het zuigen moeten de verwijderde rupsrestanten als afval worden behandeld.

In Nederland zijn er strikte beschermende richtlijnen opgesteld voor alle partijen in de afvalverwerkingsketen. Deze zijn te raadplegen in het "Protocol 2020 - Opslag, transport en verwerking van eikenprocessierupsen afval". Dit protocol is opgesteld op verzoek van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in samenwerking met betrokken organisaties nadat gebleken is dat de opslag, transport en verwerking van eikenprocessierupsen afval in de gehele handelingsketen tot problemen kan leiden. Het protocol vormt een adviserende richtlijn. Het gaat om vrijwillige afspraken tussen de betrokken partijen, maar de naleving ervan wordt aangeraden.

In België moeten rupsennesten en rupsen met brandharen afgevoerd en verbrand worden door een erkende verwerker.

Bronnen & Nuttige links:

- Kennisplatform Processierups: <https://processierups.nu>
- Nature Today: <https://www.naturetoday.com>
- De Vlinderstichting: <https://www.vlinderstichting.nl>
- Natuurpunt: <https://www.natuurpunt.be>
- RIVM: Gezondheidsaspecten van de eikenprocessierups Een update van de wetenschappelijke literatuur (2013)
- **Protocol 2020** - Opslag, transport en verwerking van eikenprocessierupsen afval
- **Leidraad beheersing eikenprocessierups** (update 2019) In opdracht van het ministerie van LNV (Nederland)
- **Leidraad Beheer Eikenprocessierups 2021** (Provincie Antwerpen, België)

Wegwercoverall (type 5/6)

Handschoenen
Rubiflex 40 cm

Handschoenen
Solvex 37-655

Vizierhelm
3M M-307

Starterkit motorunit
3M Versaflo TR-315E

Stoffilter P3
3M TR-3712E

Feromoonval (monitoring
eikenprocessiev�inder)

Afzetlint

Catefix 2020

Killgerm[®]
www.killgerm.com

KILLGERM BENELUX NV
Koeyleuken 12, 2300 Turnhout
t +32 (0)14 44 22 70
e verkoop@killgerm.com

KILLGERM NEDERLAND BV
Bisschop de Vetplein 9A, 5126 CA Gilze
t +31 (0)161 219 520
e verkoop-nl@killgerm.com

www.killgerm.nl